

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 22. juni 2022 av Høyesterett i avdeling med

justitiarius Toril Marie Øie
dommer Aage Thor Falkanger
dommer Wenche Elizabeth Arntzen
dommer Ingvald Falch
dommer Borgar Høgetveit Berg

HR-2022-1245-A, (sak nr. 21-167271STR-HRET)
Anke over Borgarting lagmannsretts dom 12. oktober 2021

Victor Services AS

(advokat Pål Sverre Hernæs)

mot

Påtalemyndigheten

(statsadvokat Erik Førde)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Arntzen:**

Sakens bakgrunn og saksgang

- (2) Saken gjelder foretaksstraff for bruk av arbeidskraft uten arbeidstillatelse i en periode på ett år og ti måneder. Den reiser særlig spørsmål om bøtenivået ved mer langvarig bruk av ulovlig arbeidskraft og om betydningen av påtalemyndighetens bøtedirektiv i denne typen saker.
- (3) Victor Services AS tilbyr renholds- og budbiltjenester. Selskapet er drevet av et ektepar, hvor ektemannen A (heretter A) har håndtert ansettelsene. Selskapet har hatt totalt 53 ansatte siden det ble etablert i 2017, mange med utenlandsk bakgrunn.
- (4) I juli 2020 fikk selskapet et forelegg på 400 000 kroner for overtredelse av utlendingsloven § 108 tredje ledd bokstav a, jf. straffeloven § 27 om foretaksstraff. Straffebudet retter seg mot den som «forsettlig eller grovt uaktsomt gjør bruk av en utlendings arbeidskraft når utlendingen ikke har nødvendig tillatelse etter loven». Bakgrunnen for forelegget var at en borger fra Sri Lanka – B – arbeidet for selskapet uten arbeidstillatelse fra mars 2018 til januar 2020.
- (5) Forelegget ble ikke vedtatt, og påtalemyndigheten brakte saken inn for retten i tråd med straffeprosessloven § 268.
- (6) Oslo tingrett avsa 10. november 2020 dom med slik domsslutning:
- «Victor Services AS organisasjonsnummer 920126065, dømmes for overtredelse av utlendingsloven § 108 tredje ledd bokstav a, jf. strl (2005) § 27 til en bot på 450 000 – firehundreogfemtitten – kroner.»
- (7) Tingretten fant enstemmig at A hadde handlet på vegne av selskapet og opptrådt grovt uaktsomt i forbindelse med ansettelsen av B. En av meddommerne mente at boten burde settes til 200 000 kroner.
- (8) Selskapet anket over bevisbedømmelsen og lovanvendelsen under skyldspørsmålet samt straffutmålingen. Bare anken over straffutmålingen ble fremmet til behandling, og Borgarting lagmannsrett avsa 12. oktober 2021 dom med slik domsslutning:
- «Anken forkastes.»
- (9) *Victor Services AS* har anket til Høyesterett. Anken gjelder straffutmålingen. Selskapet anfører at boten må settes vesentlig ned.
- (10) *Påtalemyndigheten* har tatt til motmæle og argumentert for at anken forkastes.
- (11) Saken står i samme stilling for Høyesterett som for lagmannsretten.

Mitt syn på saken

Rettslige utgangspunkter

- (12) Det er ikke tvilsomt, og heller ikke bestridt, at det må reageres med foretaksstraff i denne saken.
- (13) Strafferammen i utlendingsloven § 108 tredje ledd er bot eller fengsel i inntil to år. I saker hvor tiltalte er et foretak, er det bare bøtestraff som er aktuelt.
- (14) Ved utmåling av bøter overfor foretak skal det etter straffeloven § 28 bokstav a til g legges vekt på følgende momenter:
- «a. straffens preventive virkning,
  - b. lovbruddets grovhet, og om noen som handler på vegne av foretaket, har utvist skyld,
  - c. om foretaket ved retningslinjer, instruksjon, opplæring, kontroll eller andre tiltak kunne ha forebygget lovbruddet,
  - d. om lovbruddet er begått for å fremme foretakets interesser,
  - e. om foretaket har hatt eller kunne ha oppnådd noen fordel ved lovbruddet,
  - f. foretakets økonomiske evne,
  - g. om andre reaksjoner som følge av lovbruddet blir ilagt foretaket eller noen som har handlet på vegne av det, blant annet om noen enkeltperson blir ilagt straff ...»
- (15) Momentlisten er ikke uttømmende.
- (16) Hensynet til allmennprevensjon gjør seg gjeldende med stor styrke ved overtredelser av utlendingsloven § 108 tredje ledd bokstav a. Forbudet mot bruk av ulovlig arbeidskraft står helt sentralt i norsk innvandringspolitikk. Lovbruddene kan være vanskelig å oppdage, og de innebærer ofte også utnyttelse av mennesker i en sårbar situasjon. Slikt misbruk av utenlandsk arbeidskraft undergraver ordnede lønns- og arbeidsvilkår og kan gi et urimelig konkurransefortrinn til skade for seriøse aktører. I Rt-2010-1118 avsnittene 12–15 heter det følgende om dette:
- «(12) Det må ved straffutmålingen etter mitt syn tas utgangspunkt i at utlendingslovens forbud mot bruk av ulovlig arbeidskraft skal ivareta viktige innvandringspolitiske hensyn. Det er de næringsdrivende som best kan sikre at disse hensynene blir oppfylt. Forbrytelse fra næringslivets aktører mot den normen utlendingsloven oppstiller, er derfor av alvorlig karakter.
  - (13) Ulovlig innvandring og ulovlig bruk av arbeidskraft henger ofte sammen, slik som i foreliggende sak, og har et stort potensial for annen kriminalitet, herunder økonomisk kriminalitet i vid forstand.
  - (14) Utlendinger som oppholder seg ulovlig i landet, er i en svært sårbar situasjon. Risikoen for å bli utnyttet i et arbeidsforhold, er stor. Bruk av

ulovlig arbeidskraft undergraver derfor de verdier som ligger til grunn for vår arbeidsmiljølovgivning og den trygghet som skal omgi det enkelte arbeidsforhold.

- (15) Bruk av ulovlig arbeidskraft er vanskelig å oppdage. Allmennpreventive hensyn gjør seg sterkt gjeldende ved utmåling av straff overfor næringsdrivende som gjør bruk av arbeidskraft fra utlendinger som oppholder seg ulovlig i Norge.»
- (17) Det foreligger lite sammenlignbar høyesterettspraksis om bøtenivået for bruk av ulovlig utenlandsk arbeidskraft ved mer langvarige overtredelser.
- (18) I Rt-2015-1217 ble et helseforetak ilagt en bot på én million kroner for overtredelse av utlendingsloven § 108 tredje ledd bokstav b om ulovlig arbeidsformidling. Helseforetaket hadde i perioden september 2010 til mars 2012 grovt uaktsomt medvirket til utilbørlig utnyttning av tre utenlandske sykepleiere. Som begrunnelse for at boten ikke ble satt høyere, la Høyesterett vekt på at foretaket ikke hadde oppnådd noen økonomisk fordel av lovbruddet, at forholdet ble anmeldt da lovbruddene ble avdekket, at det raskt ble ordnet opp i de tre sykepleierens situasjon og at interne rutiner og instruksjoner ble gjennomgått.
- (19) Saken underbygger betydningen av de allmennpreventive hensynene ved denne type lovbrudd. Den gir likevel begrenset veiledning for vår sak fordi helseforetakets forhold var langt grovere.
- (20) Forsvarer har vist til HR-2021-797-A, der et foretak ble ilagt en bot på 30 000 kroner for å ha hatt en daglig leder uten arbeidstillatelse ansatt i nærmere ti måneder. Ved straffutmålingen la imidlertid Høyesterett «atskillig vekt» på at påtalemyndigheten i forelegget hadde gitt «tilsagn» om at det ville bli nedlagt påstand om bot på 30 000 kroner dersom saken gikk til retten, jf. avsnitt 38. Selv om det i avsnitt 39 også vises til forhold som tilsier at boten ikke bør «settes høyt», gir avgjørelsen ingen generell veiledning for straffutmålingen ved denne type overtredelser.
- (21) I det nedre sjiktet av skalaen ligger saksforholdet i HR-2021-1780-A, der et foretak ble idømt en bot på 30 000 kroner for et helt kortvarig arbeidsforhold over noen timer som besto i innkjøp og transport av to malingsspann. Jeg kommer straks tilbake til denne avgjørelsen.

Betydningen av politiets bøtedirektiv

- (22) Oslo politidistrikt utferdiget 19. desember 2019 et veiledende direktiv for påtaleavgjørelser av vanlig forekommende lovbrudd – det såkalte bøtedirektivet. Direktivet er felles for Oslo, Øst, Sør-Øst, Sør-Vest og Agder politidistrikt, og har til formål å «fremme likebehandling på tvers av distriktene ved utstedelse av forelegg».
- (23) Bøtedirektivet inneholder tabeller over ulike bøtesatser for blant annet brudd på utlendingsloven. I tekstdelen presiseres det at satsene gjelder for en «normalovertredelse» av det aktuelle straffebudet, og at skjerpene og formildende omstendigheter som kan tilsi et annet straffenivå, alltid skal vurderes.

- (24) Når det gjelder bruk av ulovlig arbeidskraft, som vår sak gjelder, gis det anvisning på ulike satser for profesjonelle og private arbeidsgivere. Bøtenivået for *første dags* overtredelser er på henholdsvis 50 000 og 10 000 kroner med korresponderende påslag på 5 000 og 1 000 kroner *per arbeidsdag* uavhengig av hvor lenge det ulovlige arbeidsforholdet varer. Satsene inneholder et tilståelsesfradrag, slik at påstanden forhøyes med rundt 20 prosent dersom siktede ikke vedtar forelegget og saken bringes inn for retten.
- (25) Selv om bøtedirektivet ikke er bindende for domstolene, tok Høyesterett i HR-2021-1774-A avsnitt 45 og 46 og HR-2021-1780-A avsnitt 37 og 38 utgangspunkt i direktivets satser for profesjonelle arbeidsgivere ved *første dags* bruk av ulovlig arbeidskraft. I sist nevnte dom hadde Høyesterett «ikke innvendinger mot det nivået bøtedirektivet her angir for ett dagsverk», det vil si 60 000 kroner når fradrag for tilståelse ikke er aktuelt. I begge sakene ble likevel boten redusert med omtrent halvparten under henvisning til arbeidets helt kortvarige og nærmest tilfeldige karakter.
- (26) Også i HR-2022-981-A ble det vist til bøtedirektivet, som Høyesterett mente ga uttrykk for et rimelig utgangspunkt for straffutmålingen. Saken gjaldt to demonstranter som hadde begått ordensforstyrrelser og nektet å etterkomme politiets pålegg, jf. straffeloven § 181, jf. § 15 og politiloven § 30, jf. § 5. I avsnitt 61 heter det:
- «Bøtedirektivet har sin primære funksjon ved masselovbrot. Bruk av standardsatser sikrer lik handsaming av like tilfelle. Ei standardisering gjør rett nok at prinsippet i straffelova § 53 andre ledd om økonomisk evne får mindre vekt, men det er god grunn til å standardisere bøtesatsane ut frå effektivitets- og rimelegheitsomsyn ved masselovbrot. ...»
- (27) Saker om ulike brudd på utlendingsloven er hyppig forekommende og avgjøres ofte ved forelegg. Hensynet til likebehandling, forutberegnelighet og prosessøkonomi taler for at domstolene i sin straffutmåling legger seg på samme nivå som påtalepraksis. Forutsetningen må imidlertid være at direktivets veiledende satser står i et rimelige forhold til den straffbare handlingen, jf. prinsippet i straffeprosessloven § 344. Som det fremgår av bøtedirektivet, vil både skjerpene og formildende omstendigheter kunne tilsi et annet straffenivå.
- (28) Når det gjelder overtredelsene av utlendingsloven § 108 tredje ledd bokstav a, viser de to høyesterettsdommene jeg nettopp nevnte, at bøtedirektivet er godt egnet som et utgangspunkt for straffutmålingen i nedre sjikt. Ved mer langvarig bruk av ulovlig arbeidskraft gir imidlertid direktivets standardiserte satser liten veiledning.
- (29) Som jeg allerede har vært inne på, er tilleggssatsen per dag den samme uavhengig av hvor lenge det ulovlige arbeidsforholdet har pågått. En slik lineær kumulasjon av dagsbøter tar ikke opp i seg den avflatning som foretas etter gjeldende straffutmålingsprinsipper. I vår sak gir direktivets dagsatser anvisning på rundt 2,2 millioner kroner i bot. En slik straff ville stått i åpenbart misforhold til den straffbare handlingen. Heller ikke påtalemyndigheten har lagt seg på bøtedirektivets satser når den har påstått at anken over boten på 450 000 kroner forkastes.
- (30) Jeg peker også på at jo grovere overtredelsene er, jo høyere vil bøkene være. Det må da gå en grense for når det kan sees bort fra tiltaltes økonomiske evne i strid med straffeloven § 53 andre ledd og § 28 bokstav f, til fordel for standardiserte satser.

Den konkrete straffutmålingen

- (31) Ved straffutmålingen tar jeg utgangspunkt i momentlisten i straffeloven § 28.
- (32) Som jeg allerede har vært inne på, gjør allmennpreventive hensyn seg gjeldende med stor tyngde i denne type saker. Dette tilsier at det etableres et merkbart – avskrekkende – straffenivå uavhengig av om det konkrete arbeidsforholdet har hatt andre negative konsekvenser enn de innvandringspolitiske. Straffen må imidlertid stå i et rimelig forhold til det konkrete lovbruddet.
- (33) Selskapets ulovlige bruk av Bs arbeidskraft pågikk i 440 arbeidsdager over en periode på ett år og ti måneder. En så langvarig overtredelse av utlendingsloven er i seg selv alvorlig.
- (34) A opptrådte ifølge lagmannsretten grovt uaktsomt i forbindelse med ansettelsen. Videre var det ikke etablert rutiner eller iverksatt tiltak som kunne ha forebygget lovbruddet. En slik systemsvikt er spesielt kritikkverdig i et selskap som har mange ansatte med utenlandsk bakgrunn.
- (35) På den andre siden er det ingen holdepunkter for at B ble utnyttet på noen måte. Han fikk utbetalt forsvarlig lønn, og det ble foretatt skattetrekk. Slik sett har selskapet ikke hatt økonomiske fordeler av lovbruddet. Selskapets økonomiske evne er for øvrig ikke nærmere belyst for Høyesterett.
- (36) Etter en samlet vurdering med utgangspunkt i de sterke allmennpreventive hensynene som gjør seg gjeldende, finner jeg at boten bør settes til 300 000 kroner.
- (37) Jeg stemmer for denne

D O M :

I tingrettens dom gjøres den endring at boten settes til 300 000 – trehundretusen – kroner.

- (38) Dommar **Høgetveit Berg:** Eg er i hovudsak og i resultatet samd med fyrstvoterande.
- (39) Dommer **Falch:** Likeså.
- (40) Dommer **Falkanger:** Likeså.
- (41) Justitiarius **Øie:** Likeså.
- (42) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I tingrettens dom gjøres den endring at boten settes til 300 000 – trehundretusen – kroner.